

Píše Michaela Wolf

(E*forum, 26. 06. 2024)

Jasný, pevný, téměř zkoumavý pohled, nakroucený knírek nad pěkně tvarovanými rty, kouty, jako je mají „tajní radové“ a na jeho věk snad až příliš vysoké – takový je první dojem při pohledu na fotografii **Emila Saudka** (1876–1941), kterou čtenář nalezne na obálce stejnojmenné knihy. Řekněme to rovnou na začátku: z knihy jasně vyplývá, že si kulturní zprostředkovatel, překladatel a literární kritik Saudek, který se narodil v židovské rodině a pracoval jako právník v Anglo-rakouské bance ve Vídni a později v Praze, nezasloužil, aby byl mimo odborné kruhy tak dlouho v podstatě neznámý – naopak: studie vycházející z podrobných rešerší podávají obraz neúnavného zprostředkovatele v rámci česko-německého kulturního transferu, osobnosti s rozsáhlými kontakty v předních intelektuálních kruzích své doby, obraz člověka, který se nevyhýbal ani politickým postojům, aniž by se ovšem zapletl do nacionalistických bojů. Publikace je výsledkem výzkumného projektu, který probíhal v Praze v různých institucích (přesná data chybí) a je rozdělena do 11 kapitol, z nichž některé byly přeloženy z češtiny. Rejstříky na konci svazku umožňují cílené hledání různých míst, novin a osob.

Životopis Emila Saudka je zaměřený na jeho překladatelskou činnost a toto téma upřednostňuje i většina příspěvků. Je proto logické se při recenzi knihy soustředit právě na povahu Saudkova sociálního a kulturního okolí s důrazem na překladatelství, a to ve smyslu Pierra Bourdieua, který chápe moderní společnost jako organizovanou do různých polí. Zde za pole překladu považujeme sociální oblast, v níž dochází k výběru překladů, k jejich zprostředkování, produkci, distribuci a recepci. Tím se do centra pozornosti dostávají také aktéři, kteří jsou za tyto procesy zodpovědní. V profesním životě Emila Saudka a do jisté míry i jeho životě soukromém tedy šlo o překladatele, autory, literární kritiky, intelektuály, nakladatele, redaktory časopisů, novináře, spolky, kavárny, divadelníky a politiky se vztahem ke kultuře.

Svazek je uveden statí Lucie Merhautové, která jako by určovala směr dalšího bádání: na základě hutného pramenného materiálu založeného na hloubkovém výzkumu podává výklad o kulturním životě Čechů ve Vídni a zejména o zprostředkovatelských procesech ve Vídni na přelomu století. Autorka tak postupně rozplétá jednotlivé nitky sítí, do nichž se Saudek mohl přímo i nepřímo zapojit nebo v nichž byl již integrován.

K ústředním aktérům na poli překladu patří bezpochyby samotní překladatelé, i když se zdá, že jsou v této publikaci v popředí spíše autoři. O roli, kterou v této oblasti jistě sehrál i kvantitativní faktor, svědčí uvolnění situace po přílivu židovských překladatelů z českých zemí do Vídně koncem 19. století, o němž se hovoří v různých časopisech

(s. 29). Ačkoli většina zmíněných překladatelů vykonávala kromě překladatelské profese i různá jiná povolání (publicisté, učitelé, právníci, úředníci atd.) (srov. Petrbock, s. 72), společně jim bylo, že byli součástí více či méně hustých sítí kontaktů, které mnozí z nich uměli dobře využít pro účely zprostředkovávání. Například Otto Pick (1887–1940), který pocházel z pražského německy mluvícího židovského prostředí, působil zpočátku – podobně jako Saudek – jako pilný recenzent v rozličných časopisech, kde se mohl blíže seznámit se soudobou českou literaturou. Patřil do úzkého okruhu kolem Franze Kafky, Maxe Broda a Franze Werfela a spolu se Saudkem realizoval velké překladatelské projekty (např. překlad některých významných děl básníka Otokara Březiny), čímž přispěl k dynamizaci této oblasti; přesto je ale vnímán jako významný Saudkův soupeř na poli překladu, což může mít původ mj. i v dobré sebe prezentaci, a to na obou stranách (srov. Merhautová s. 141–142; Zbytovský s. 215, 253). Emila Saudka lze považovat za centrální osobnost v oblasti překladu. Mnoho jeho přednášek a článků o české literatuře, stejně jako většina jeho překladů do němčiny souvisí s jeho známostmi a přátelstvím s českými a rakouskými intelektuály a spisovateli. Navštěvoval kavárny, stal se členem řady spolků a navazoval kontakty s nakladateli a redakcemi časopisů. O velké ochotě spolupracovat, v neposlední řadě i ve smyslu etablování překladatelství a stabilizace překladatelského pole, svědčí i řada společných překladatelských projektů (Saudek například přeložil několik titulů s Franzem Werfelem).

Zejména v česko-německém kulturním transferu se zdálo být obvyklé, že mezi spisovateli a jejich překladateli existovaly úzké vazby. Nejinak tomu bylo v případě Emila Saudka: s „jeho“ básníky Otokarem Březinou (1868–1929) (srov. zejména Vojvodík s. 148nn a také Topor s. 180nn), Josefem S. Macharem (1864–1942) (srov. Merhautová s. 113nn) a Tomášem G. Masarykem (1850–1937) ho pojila přátelství, která většinou trvala desítky let a dala vzniknout dalším zásadním kontaktům v oboru. Zejména dlouholetý přátelský vztah s Masarykem, který vznikl Macharovým zprostředkováním, dokládá úzké prolínání politiky, překladu a literární kritiky v kontextu aktérů vedených specifickými zájmy (srov. Merhautová s. 263nn).

Velmi zajímavé jsou odkazy na to, jakým směrem se Saudek v různých tvůrčích obdobích kulturně orientoval. Štěpán Zbytovský se v tomto ohledu podrobně zabývá expresionismem (s. 234) a dokládá, jak kontakty s expresionistickými intelektuály, jako byli Albert Ehrenstein (1886–1950) a Hugo Sonnenschein (1889–1953), ovlivnily Saudkovu překladatelskou a publicistickou činnost a jak současně přispěly k vytvoření jeho profilu jako „kulturně a politicky angažované osobnosti“ (s. 244; srov. též Koeltzsch s. 301). Tato angažovanost se do značné míry projevovala i tehdy, když si Saudek vybíral nakladatele. Patřil k nim Kurt Wolff Verlag a také nakladatelství Alfreda Höldera a Gustava Dubského. Řadu styčných bodů s dalšími aktéry v oblasti umožňovali novináři, neboť byli „poslem i zástupcem, poslíčkem i delegátem v jedné osobě“ (Doubek s. 98) a disponovali odpovídající velkou zásobou různých kontaktů.

Navzdory skvěle rešeršovaným příspěvkům je třeba upozornit na několik nedostatků. Zprvce jsou ignorovány aspekty zabývající se genderovou problematikou – až na

zmínky o několika překladatelkách (zejména v Petrbokově studii) nejsou ženy jako kulturní zprostředkovatelky reflektovány. S ohledem na užší kontext překladu je patrné, že zůstalo nedotčeno téma bližšího pojmenování překladatelské práce: to, zda byl překlad v daném období označen jako „přepřacování“, „adaptace“, „převod“, nebo nebyl-li označen vůbec, jasně ukazuje, jaký pohled na překlad v tehdejší společnosti převládal. Také se vůbec nezmiňuje „Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl“ z roku 1886, kterou habsburská monarchie nepodepsala, která ale pro překlady ze slovanských jazyků ve sledovaném období hrála ústřední roli. Životopisným údajům týkajícím se Saudka je v jednotlivých příspěvcích věnován dostatečný prostor, o to více je zarážející, že nejsou vysvětleny okolnosti deportace, která Saudkovi hrozila, a okolnosti deportace jeho manželky, která byla nakonec zavražděna v Osvětimi. Bylo by možná rovněž velmi zajímavé dozvědět se více o vzájemném profesním ovlivňování otce Emila a syna Erika (srov. Topor s. 305nn).

Autorům publikace se podařilo upozornit na to, že mnohdy doutnající a často naplno propuknuvší nacionalistické česko-německé konflikty zásadně utvářely Saudkovu dobu, aniž by je ovšem vzhledem k Saudkově práci zase přeceňovali. Celkově lze říci, že všichni přispěvatelé svými poznatky opřenými o solidní výzkum přispívají ke zmapování a upevnění překladatelského pole, které je nejen těžištěm vídeňské moderny, ale je schopno zviditelnit také cézury a rozpory vzniklé následkem rozpadu monarchie, jakož i následné hledání pozic ve vzniklých samostatných státních útvech.

Přeložil Lukáš Motyčka

Lucie Merhautová / Václav Petrbok / Michal Topor (eds.): *Emil Saudek (1876-1941). Ein Übersetzer und Kulturvermittler zwischen Metropole und Provinz*. Wien / Köln: Böhlau, 2022, 384 s.

www.ipsl.cz